

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษา

จากกระบวนการสร้างแผนที่ภูมิทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ (Historical Landscape Mapping) รวมทั้งขั้นตอนการเปรียบเทียบข้อมูลประกอบแผนที่ เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ในอดีต โดยอ้างอิงข้อมูลหลักจากบันทึกของคณะสำรวจของ เอเจียน แอมอนิเย สามารถสรุปผลการศึกษาตามประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. ผลการศึกษาที่ได้จากการสร้างแผนที่ภูมิทัศน์เชิงประวัติศาสตร์
2. ผลการศึกษาที่ได้จากการเปรียบเทียบข้อมูลประเภทแผนที่

6.1 ผลการศึกษาที่ได้จากการสร้างแผนที่ภูมิทัศน์เชิงประวัติศาสตร์

การสร้างแผนที่โดยการใช้เอกสารการบรรยายเกี่ยวกับพื้นที่ในอดีต ประกอบกับการพิจารณาสภาพภูมิทัศน์จริงจากแผนที่ภูมิประเทศปัจจุบัน โดยอ้างอิงตำแหน่งจากจุดหมายตาทางธรรมชาติ (Natural Landmark) ที่สามารถสะท้อนเอกลักษณ์เฉพาะของตัวเอง และพื้นที่ได้อย่างชัดเจน เช่น ป่าดงดิบ ป่าโปร่ง ห้วย หนอง บึง แม่น้ำ เป็นต้น รวมทั้งการอ้างอิงตำแหน่งจากจุดหมายตาทางวัฒนธรรม (Cultural Landmark) ได้แก่ สิ่งก่อสร้างที่เป็นถาวรวัตถุ เช่น กู่ (ศาสนสถานศิลปะสมัยขอม) ทำให้ผู้สนใจศึกษามองเห็นภาพเชิงพื้นที่ได้ง่ายขึ้น เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการเดินทางของคณะสำรวจของ เอเจียน แอมอนิเย ได้อย่างชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะรายละเอียดเกี่ยวกับระยะห่างระหว่างพื้นที่ของการเดินทาง ทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ เกี่ยวกับสภาพภูมิทัศน์ในอดีตอย่างใกล้ชิดเคียงกับสภาพความเป็นจริงของพื้นที่ในช่วงเวลานั้นที่สุด

โดยการใช้แผนที่ภูมิประเทศ พ.ศ. 2542 จากกรมแผนที่ทหาร ซึ่งเป็นแผนที่ภูมิประเทศปัจจุบันเป็นแผนที่ฐาน (Base Map) ก็เป็นการส่งเสริมให้การอ้างอิงตำแหน่งแห่งที่จากบันทึกในอดีต กับสภาพภูมิประเทศจริงในปัจจุบันมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือยิ่งขึ้นด้วย

6.2 ผลการศึกษาที่ได้จากการเปรียบเทียบข้อมูลประเภทแผนที่

เนื่องจากการบันทึกและการเขียนแผนที่ประกอบรายงานการเดินทางสำรวจ มีข้อจำกัดเรื่องความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของระยะทางที่ปรากฏบนแผนที่ โดยการใช้บันทึกเป็นการบรรยายจากสิ่งที่สายตามองเห็น ซึ่งการเขียนแผนที่เป็นการนำเสนอตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่ต่างๆ ที่อยู่ในทิศทางการเดินทางของผู้บันทึกโดยประมาณ

ดังนั้น การเปรียบเทียบข้อมูลจากแผนที่และบันทึกของคณะสำรวจ รวมทั้งสภาพภูมิประเทศจริง ทำให้ทราบว่าระยะทางในแผนที่ที่เขียนประกอบรายงานการสำรวจมีความคลาดเคลื่อนจาก

สภาพความเป็นจริงมาก ซึ่งจากกระบวนการเปรียบเทียบข้อมูล ทำให้ผู้ศึกษามองเห็น และเกิดการ เรียนรู้เกี่ยวกับการเดินทางของคณะสำรวจของ เอเจียน แอมอนิเย ได้อย่างชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะ รายละเอียดเกี่ยวกับระยะห่างระหว่างพื้นที่ของการเดินทาง

โดยนอกจากความเข้าใจเกี่ยวกับระยะทางในการเดินทางของคณะสำรวจแล้ว การเปรียบเทียบข้อมูลจากแผนที่ สามารถแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบต่างๆ ในพื้นที่ที่มีการ อ้างถึงในบันทึก ได้แก่ ตำแหน่งที่ตั้งของชุมชน องค์ประกอบทางธรรมชาติ เช่น แหล่งน้ำธรรมชาติ ป่าไม้ เป็นต้น ซึ่งเพื่อความน่าเชื่อถือในการนำเสนอเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ปัจจุบัน เมื่อ เปรียบเทียบกับข้อมูลการบันทึกและแผนที่ในอดีต จึงใช้กระบวนการต่อไปนี้ในการตรวจสอบการ เปลี่ยนแปลงของพื้นที่

1. การเปรียบเทียบกับแผนที่ภูมิประเทศ (Topographical Map) เก่าและปัจจุบัน
2. การสำรวจและเก็บข้อมูลจากพื้นที่จริง

ทั้งนี้ ตำแหน่งแห่งที่ซึ่งมีการอ้างอิงต้องมีความถูกต้อง และการพิกัดจุดไม่เกิดข้อผิดพลาด โดยสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าพื้นที่เกิดการเปลี่ยนแปลงคือ การคงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงไปของ องค์ประกอบต่างๆ ที่อ้างถึงในบันทึก และแผนที่

การเปลี่ยนแปลงซึ่งได้จากการเปรียบเทียบข้อมูลจากเอกสารการบันทึกในอดีต กับแผนที่ใน ช่วงเวลาต่างๆ ประกอบกับการสัมภาษณ์คนในพื้นที่จากสภาพพื้นที่จริง สะท้อนให้เห็นมิติของการ เปลี่ยนแปลง ดังนี้

1. เกี่ยวกับตำแหน่งที่ตั้งของชุมชน การเปรียบเทียบข้อมูลจะแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลง อย่างชัดเจน ทั้งในลักษณะของการเปลี่ยนแปลงไป และการคงอยู่ของชุมชน ซึ่งการพิจารณา เพิ่มเติมเกี่ยวกับลักษณะทางวัฒนธรรมในพื้นที่ น่าจะช่วยส่งเสริมการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของ พื้นที่ได้ เช่น

บ้านดิว และบ้านโพชัย ในบันทึกระบุว่าเป็นหมู่บ้านที่มีการหลอมเหล็ก โดยทั้งสองหมู่บ้านมี ความสัมพันธ์กันในฐานะที่มีวัฒนธรรมการประกอบอาชีพที่คล้ายกัน ซึ่งมีระยะทางที่ไม่ห่างกันมาก จากการเปรียบเทียบแผนที่ในช่วงเวลาต่างๆ พบว่ามีทั้งสองหมู่บ้าน ในตำแหน่งที่สอดคล้องกับ บันทึกและแผนที่ของคณะสำรวจ แต่ในสภาพปัจจุบันพบว่า บ้านโพชัย (บ้านโพธิ์ชัย) และบ้านดิว มีสภาพภูมิทัศน์ที่ใกล้เคียงกับการบันทึก แต่จากการสัมภาษณ์พบว่า บ้านโพชัย (บ้านโพธิ์ชัย) เลิก กิจกรรมการหลอมเหล็กแล้ว ส่วนบ้านดิวไม่มีใครยืนยันได้ว่าที่หมู่บ้านนี้เคยมีกิจกรรมการหลอม เหล็ก จากการเปรียบเทียบข้อมูลของสองชุมชนทำให้เกิดคำถามว่า

“ทำไมบ้านดิวจึงไม่มีการหลอมเหล็ก และไม่มีใครทราบเกี่ยวกับการมีกิจกรรมนี้ในชุมชน ในขณะที่บ้านโพชัย (บ้านโพธิ์ชัย) เคยมีการหลอมเหล็กจริง แต่เลิกไปเพราะขาดการสืบทอด ”

จากการสัมภาษณ์คนในพื้นที่ที่มีการยืนยันว่า ในพื้นที่ใกล้เคียงนี้ มีเพียงสองหมู่บ้านที่ยังมีการทำเหล็กอยู่ คือ บ้านตาแย และบ้านโนนสำราญ โดยปัจจุบันเป็นลักษณะของการตีเหล็ก ซึ่งบ้านตาแยเป็นหมู่บ้านใหญ่ที่มีการทำเหล็กมานาน และยังมีการถ่ายทอดมาถึงปัจจุบัน รวมทั้งการถ่ายทอดไปยังบ้านโนนสำราญ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นใหม่โดยประชากรของบ้านตาแย

อาจมีความเป็นไปได้ว่า “การบันทึกอาจมีการผิดพลาด โดยหมู่บ้านที่ทำเหล็ก น่าจะเป็นบ้านตาแยมากกว่าบ้านดิว เมื่อพิจารณาจากตำแหน่งที่ตั้ง สภาพภูมิประเทศ และลักษณะกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกัน”

บางชุมชนที่อ้างถึงในบันทึก แต่ไม่ปรากฏในแผนที่ในช่วงเวลาต่างๆ อาจเป็นไปได้ว่า ช่วงเวลาที่คณะสำรวจเดินทางผ่านไป ชุมชนนั้นยังเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ที่สร้างขึ้นมาใหม่ แต่ด้วยสภาพพื้นที่ที่แห้งแล้ง และทรัพยากรต่างๆ ไม่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิต อาจทำให้มีการย้ายไปตั้งชุมชนในพื้นที่อื่นที่มีความเหมาะสมมากกว่า แต่บางชุมชนก็มีการย้ายที่ตั้งชุมชน เพราะเหตุผลเรื่องเขตการปกครอง เช่น เมืองพัคคภูมิพิสัย ซึ่งเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ที่แยกตัวออกมาจากเมืองสุวรรณภูมิ มีการระบุตำแหน่งที่ตั้งว่า เดิมตั้งอยู่บริเวณบ้านนาขา อำเภอวาปีปทุม ในปัจจุบัน แต่มีการย้ายชุมชนไปตั้งในพื้นที่ใหม่ บริเวณอำเภอพัคคภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ในปัจจุบัน

2. เกี่ยวกับองค์ประกอบทางธรรมชาติ การเปรียบเทียบสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทางธรรมชาติอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการเปลี่ยนจากพื้นที่ป่าไม้เป็นชุมชน เช่น ดงเพี้ยเปลี่ยนเป็น หมู่บ้านต่างๆ ตามแนวแม่น้ำมูล คำถามที่เกิดขึ้นคือ ขอบเขตของป่าไม้ครอบคลุมถึงไหน ทำไมปัจจุบันจึงเป็นพื้นที่เพื่อการทำนาหมด โดยมีป่าไม้เล็กน้อยบริเวณชายขอบหมู่บ้าน อาจตั้งข้อสันนิษฐานได้ว่า ระหว่างที่คณะสำรวจเดินทางผ่านดงเพี้ย อาจจะมีหมู่บ้านตั้งใหม่บ้างแล้ว แต่ไม่อยู่ในบันทึก เพราะอาจเป็นชุมชนเล็กๆ และเนื่องจากเป็นบริเวณที่มักถูกน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก จึงมีการปรับพื้นที่เพื่อการเพาะปลูกข้าว และตั้งชุมชนในพื้นที่ป่าสวนต่างๆ เพื่อความเหมาะสมต่อไป

การซ้อนทับข้อมูลแผนที่ เพื่อการเปรียบเทียบข้อมูลในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ เป็นการกระตุ้นให้เกิดการสร้างคำถามเฉพาะในเชิงลึก ซึ่งตัวอย่างคำถามอันเกิดจากกระบวนการเปรียบเทียบข้อมูลแผนที่ ได้แก่

1) การตั้งคำถามเพื่อการศึกษาภูมิทัศน์ เช่น

“จากกระบวนการเปรียบเทียบข้อมูลในแผนที่ อะไรคือตัวชี้วัดการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์”

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลที่เป็นการบรรยาย และข้อมูลแผนที่ ทำให้ทราบว่าปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ของพื้นที่ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่นั้น รวมถึงผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น กับองค์ประกอบทางธรรมชาติหลักของพื้นที่ โดยองค์ประกอบทางธรรมชาตินี้เป็นจุดหมายตาทางธรรมชาติ (Natural Landmark) ซึ่งใช้อ้างอิงตำแหน่งแห่งที่ในแผนที่ คือ แม่น้ำ

แม่น้ำ มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของพื้นที่ที่ศึกษา โดยสภาพทั่วไปของพื้นที่อยู่ในที่ลุ่ม น้ำจากแม่น้ำจะเอ่อท่วมพื้นที่โดยรอบแม่น้ำ ทำให้การใช้ประโยชน์จากพื้นที่มีข้อจำกัด การดำรงชีวิตของคนในพื้นที่นี้ต้องพึ่งพาแม่น้ำ การตั้งชุมชน การย้ายชุมชน รวมทั้งวิถีการดำรงชีวิต มักจะต้องมีความเกี่ยวข้องกับแม่น้ำ

ดังนั้น การคงอยู่หรือการเปลี่ยนไปขององค์ประกอบใดๆ ในพื้นที่ แม่น้ำน่าจะเป็นตัวชี้วัดการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์บริเวณนี้

2) การตั้งคำถามเพื่อประเมินกระบวนการศึกษา เช่น

“ข้อจำกัดของการเปรียบเทียบข้อมูล เพื่อประเมินการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ มีผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของข้อมูลอย่างไร”

“ทำไมการบันทึกการเดินทางบางช่วง จึงมีข้อมูลการบรรยายเกี่ยวกับพื้นที่น้อย ทั้งที่ระยะทางระหว่างพื้นที่ที่กำลังเดินทางไป เมื่อเทียบในแผนที่ภูมิประเทศจะเห็นว่า มีระยะทางที่ค่อนข้างไกล”

กรณีที่ 1 การเดินทางจากดงลาวหลวงไปบ้านดิว เมื่อเปรียบเทียบกับสภาพภูมิประเทศจริง จะพบว่ามีระยะทางที่ค่อนข้างไกล แต่ในบันทึกบรรยายไว้เพียงว่า ดงลาวหลวงที่อยู่ด้านขวา มีลักษณะเป็นป่า แล้วก็เดินทางถึงบ้านดิวเลย อาจสันนิษฐานได้ว่า พื้นที่ป่าดงลาวหลวงอาจมีอาณาเขตครอบคลุมจนถึงบ้านดิว ผู้บันทึกจึงไม่มีการบรรยายเพิ่มเติม หรืออาจเพราะสภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปมีลักษณะซ้ำๆ ผู้บันทึกจึงเกิดความเบื่อหน่ายที่จะบันทึกต่อไป

กรณีที่ 2 ขอบเขตของทุ่งหลวง บริเวณห้วยพลับพลา และบริเวณกู่กะลิน (กู่กาสิงห์)

จากบันทึกการเดินทางของ เอเจียน แอมอนิเย ในหนังสือ “บันทึกการเดินทางในลาว ภาคสอง พ.ศ. 2440” ซึ่งแปลมาจากหนังสือเรื่อง “Voyage Dans Le Laos, Tome Premier” ของ Etienne Aymonier แปลโดย ทองสมุทรร โดเร และ สมหมาย เปรมจิตต์

หน้า 37 บรรยายเกี่ยวกับ ทุ่งหลวง ว่า “...พอเลยจากพิบพา ไปก็จะมีทุ่งโล่ง เรียกว่า ทุ่งหลวง มีพวกหญ้าต้นสูงๆ และมีพวกพุ่มไม้ป่าต่างๆ กันไป ในฤดูฝนจำเป็นต้องใช้เรือเป็นพาหนะสำหรับการเดินทางข้ามทุ่งดังกล่าว...”

หน้า 45 อธิบายถึง ทุ่งหลวง ว่า “...ออกเดินทางจากกู่กะลินไป โดยตัดข้ามทุ่งที่กว้างใหญ่ ซึ่งพวกคนลาวเรียกชื่อว่า ทุ่งหลวง ...มีแต่หญ้าที่ขึ้นสูง ทุ่งเหล่านี้ไม่มีการเพาะปลูกเลย เพราะมีน้ำท่วมมากเกินไปในฤดูฝน...”

เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลจากการบันทึกทั้งสองส่วน พบว่าบริเวณที่เรียกว่า “ทุ่งหลวง” ทั้งสองพื้นที่มีความสอดคล้องกัน โดยเป็นพื้นที่โล่งกว้าง ปกคลุมด้วยต้นหญ้าสูง โดยในฤดูฝนพื้นที่นี้มีน้ำท่วมสูง ไม่สามารถเพาะปลูกได้ ช่วงเวลาที่คณะสำรวจเดินทางผ่านพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในช่วงเวลา

ใกล้เคียงกัน คือช่วงเดือนมกราคม ซึ่งเป็นช่วงที่เพิ่งผ่านช่วงน้ำหลากไม่นานนัก อาจยังไม่มี การเพาะปลูกใดๆในพื้นที่ จึงมีเพียงต้นหญ้าสูง ที่ขึ้นปกคลุมโดยทั่วพื้นที่

ซึ่งจากการเปรียบเทียบข้อมูลในแผนที่ แสดงให้เห็นว่า พื้นที่ดังกล่าวมีแนวโน้มว่าจะมีขอบเขตต่อเนื่องกัน เพราะบริเวณระหว่างบ้านกู่กาสิงห์ ถึงลำพลับพลาในปัจจุบัน มีลักษณะเป็นพื้นที่โล่ง ไม่มีพื้นที่ป่าไม้เลย จากการสัมภาษณ์พบว่า พื้นที่นี้ในช่วงฤดูน้ำหลากได้รับผลกระทบจากแม่น้ำมูลเอ่อท่วมเต็มพื้นที่ ไม่สามารถเพาะปลูกได้ แต่ในช่วงหน้าแล้งก็แห้งมาก จนไม่สามารถเพาะปลูกได้เช่นกัน

3) การตั้งคำถามเพื่อการศึกษาเชิงมานุษยวิทยา เช่น

"คนในท้องถิ่นมีแนวทางในการปรับตัวให้เข้ากับพื้นที่ และองค์ประกอบทางธรรมชาติอย่างไร และมีความเหมาะสมเพียงใด"

การสร้างคำถามเฉพาะในเชิงลึก อันเกิดจากกระบวนการเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ นำมาซึ่งการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในเชิงละเอียดของแต่ละพื้นที่ เพื่อการพัฒนาสู่การศึกษาขั้นก้าวหน้าต่อไป เช่น การเก็บข้อมูลในเชิงละเอียดเพื่อศึกษาผลกระทบต่อวิถีชุมชน อันเนื่องมาจากโครงการปรับปรุงพื้นที่บ่อพันขัน เพื่อการใช้ประโยชน์ในลักษณะต่างๆ

บ่อพันขันในอดีตมีลักษณะเป็นแอ่งน้ำระหว่างเนิน ซึ่งเป็นป่า ตั้งอยู่ที่ตำบลบ่อพันขัน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ถือเป็นแหล่งกักเก็บน้ำธรรมชาติที่รับน้ำจากห้วยหลายสาย ในฤดูฝนเมื่อมีปริมาณน้ำเต็มแอ่งน้ำจะไหลลงสู่ลำน้ำเสียว ในฤดูแล้งน้ำจะแห้งขอดเหลือน้ำขังเป็นหย่อมๆ หลายหมู่บ้านรอบบ่อพันขันจะมาตักน้ำที่เหลืออยู่มาดื่มเป็นเกลือสินเธาว์วันเวียนไปเช่นนี้ เกลือที่ดื่มได้จะนำไปขาย หรือแลกเปลี่ยนกับสินค้าชนิดที่ชุมชนอื่นมี การต้มเกลือที่บ่อพันขันเป็นแหล่งทำเกลือมาแต่โบราณ ดังจะเห็นได้จากเนินดินขนาดใหญ่ที่บ้านตาแฉกร ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ของบ่อพันขัน ที่เกิดจากการทับถมกันเนื่องมาจากการทำเกลือ แม้จะใช้บริเวณบ่อพันขันต้มเกลือมานาน แต่พื้นที่ทำนารอบๆบ่อพันขันก็ไม่เคยประสบปัญหาการแพร่กระจายของดินเค็ม (จักรวาล ฆารสะอาด , 2544) จากข้อมูลเบื้องต้นมีความสอดคล้องกับบันทึกการสำรวจของ เอเจียน แอมอนิเย และคณะ โดยเฉพาะเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์พื้นที่บ่อพันขันในการทำเกลือ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมการทำเกลือของชาวบ้านรอบๆบ่อพันขัน มีความสอดคล้องกับระบบนิเวศและทรัพยากรในพื้นที่ ซึ่งมีเฉพาะบางช่วงเวลา ทำให้การทำเกลือของชาวบ้านยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง

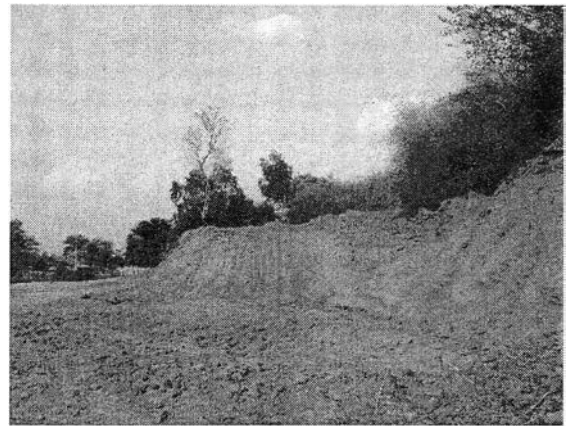
ต่อมาในปี พ.ศ. 2532 กรมชลประทานสร้างอ่างเก็บน้ำ เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการเกษตร ตามโครงการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ มีผลทำให้พื้นที่ทำการเกษตรรอบอ่างเก็บน้ำประสบปัญหาการแพร่กระจายของดินเค็ม

รวมทั้งในปัจจุบัน พ.ศ. 2549 มีการปรับปรุงพื้นที่บ่อพันขันเพื่อให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ด ทำให้รูปแบบการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่บ่อเปลี่ยนไป ในลักษณะเชิงพาณิชย์มากขึ้น

วัตถุประสงค์ในการจัดการพื้นที่คือ ส่งเสริมการท่องเที่ยว และเพื่อการประมง ซึ่งในความเป็นจริงแล้วชาวบ้านในพื้นที่รอบๆ มีอาชีพทำนาและการทำเกลือมานาน มีบางส่วนที่ทำประมง จากการสอบถามชาวบ้านที่ทำประมงในบ่อพันธัน กล่าวว่าบ่อพันธันเป็นพื้นที่ที่น้ำมีความเค็ม ไม่ค่อยมีปลาที่สามารถทนสภาพน้ำแบบนี้ได้นาน ทำให้ตอนนี้จับปลาไม่ค่อยได้ ในสมัยก่อนน้ำมีการไหลเวียนตามฤดูกาล ทำให้สิ่งมีชีวิตมีการปรับตัวเข้ากับสภาพพื้นที่ได้ดีกว่าน้ำนิ่งที่ไม่มีการไหลเวียน เช่น ในสมัยก่อนปลาในบ่อพันธันจะอพยพลงสู่ลำน้ำเสียวในฤดูแล้ง และกลับมาในพื้นที่บ่อพันธันในฤดูฝน แต่ตอนนี้ น้ำเค็มถูกกักไว้ทำให้สิ่งมีชีวิตที่สามารถทนสภาพน้ำแบบนี้ได้มีจำนวนน้อย รวมทั้งยังส่งผลกระทบต่อพื้นที่รอบข้างด้วย

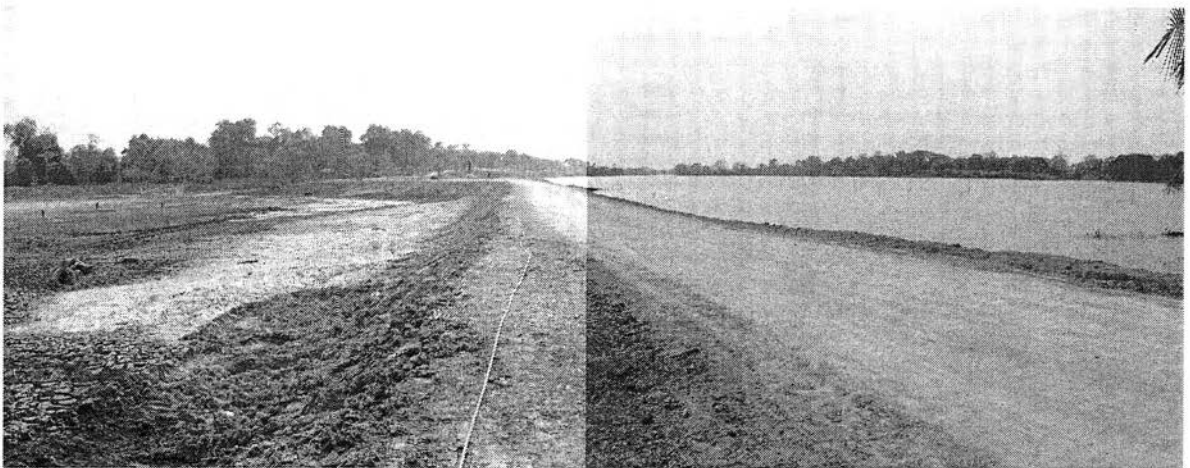
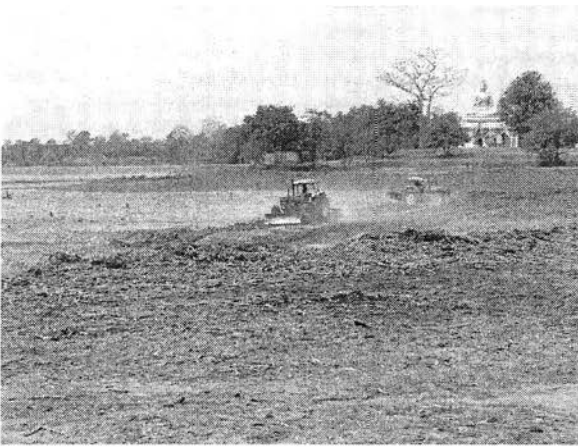
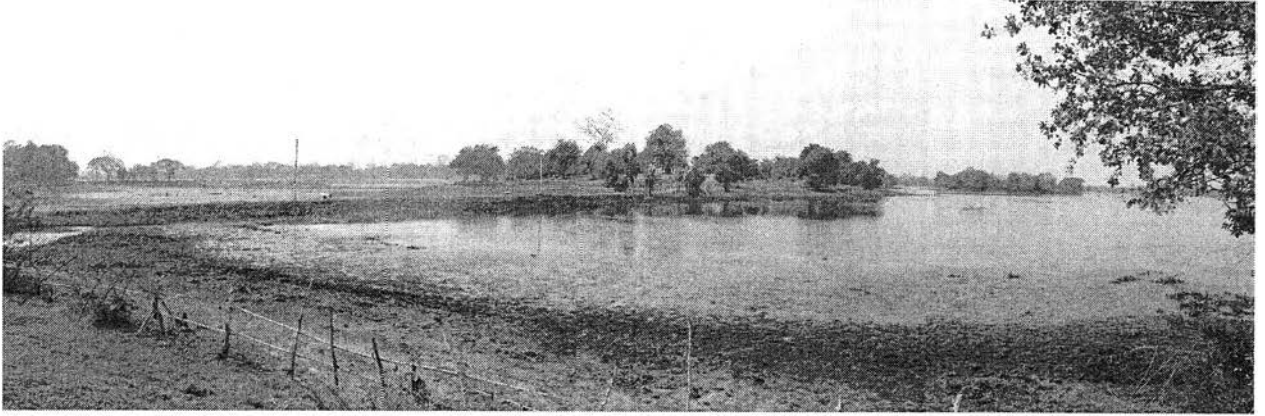
ภาพที่ 6.1 การทำประมงในพื้นที่บ่อพันธัน
ซึ่งชาวบ้านมีความเห็นว่าการสร้างฝายกั้นน้ำ
เป็นสาเหตุที่ทำให้น้ำเค็มขึ้น ปริมาณปลาลดลง

ภาพที่ 6.2 กองดินทางทิศใต้ของบ่อพันธัน
ซึ่งเป็นกองดินอันเนื่องมาจากการ
ทำเกลือ ในบ่อพันธันและพื้นที่รอบๆ

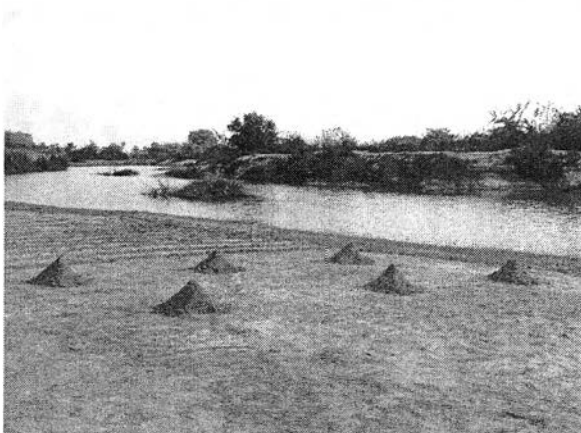
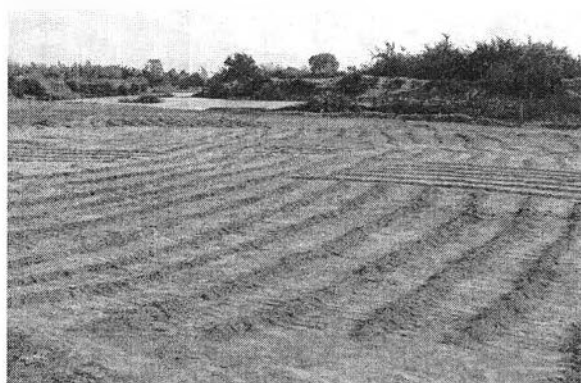
ภาพที่ 6.3 แสดงลักษณะทั่วไปของบ่อพันธัน
พื้นที่บ่อพันธันเป็นหินทรายสีแดง เรียงตัวเป็นตาราง ซึ่งสอดคล้องกับบันทึกการเดินทางสำรวจของ
แอมอนิเย ที่กล่าวว่า "...บ่อพันธันเป็นอ่างน้ำที่มีรูปลักษณะเป็นลำน้ำท่อนหนึ่ง...ต้องน้ำเต็มไปด้วยหิน
ทรายแดง เป็นรูปกระดานหมากรุกธรรมชาติ...น้ำมีรสเค็ม..." ในภาพเป็นจุดเดียวที่มีน้ำจืดตลอดเวลา

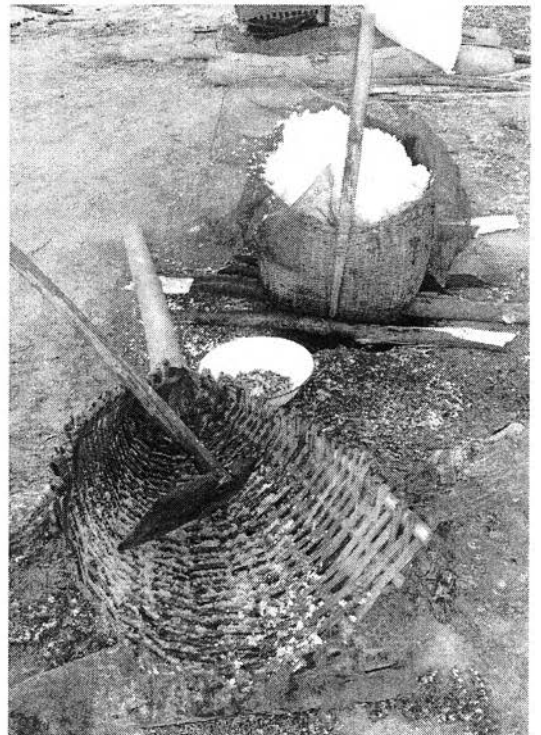
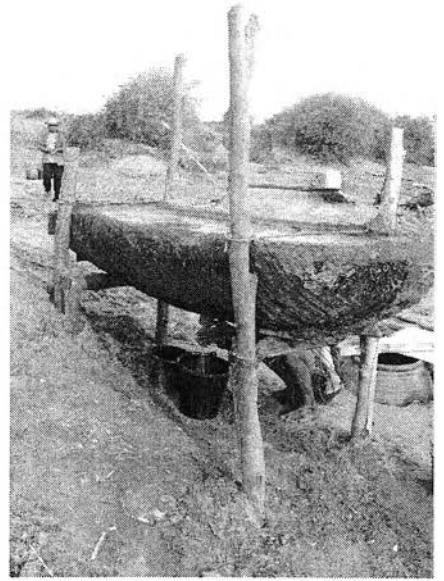
ภาพที่ 6.4-6.7 แสดงสภาพพื้นที่บ่อพันชั้นระหว่างดำเนินการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อการท่องเที่ยว โดยจัดให้มีถนนตัดจากแผ่นดินข้างนอกเชื่อมเกาะภายในบ่อพันชั้น ซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดในปัจจุบัน นอกจากนี้ในพื้นที่ริมบ่อพันชั้น ก็เริ่มมีการตั้งร้านขายอาหารเพื่อรองรับผู้ที่จะเข้ามาเยี่ยมชมบ่อพันชั้นแล้ว

จากการลงพื้นที่สำรวจพบว่า ในพื้นที่บ่อพันธันและพื้นที่รอบๆ ไม่สามารถทำเกลือได้แล้ว การมุ่งการใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีวัฒนธรรมเดิมของชาวบ้านกับพื้นที่บ่อพันธันเปลี่ยนแปลงไป ชาวบ้านทั่วไปจะเข้ามาในพื้นที่บ่อพันธันน้อยลง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการเข้ามาเพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่ หรือพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเชื่อของคนในพื้นที่ แต่วัฒนธรรมการต้มเกลือยังคงมีอยู่แถบริมลำน้ำเสียว ซึ่งเป็นการทำเกลือโดยใช้ดินเค็ม โดยมีระยะเวลาจำกัดเช่นเดียวกับที่บ่อพันธัน

ความน่าสนใจในการศึกษาต่อไปคือ ชาวบ้านที่เริ่มกลับมาทำเกลืออีกในพื้นที่ริมลำน้ำเสียวจะมีแนวทางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร ให้สามารถเอื้อประโยชน์สูงสุดต่อการดำรงชีพและระบบนิเวศของพื้นที่ที่ทำเกลือมีความยั่งยืน

ภาพที่ 6.8-6.11 แสดงการทำเกลือบริเวณริมลำน้ำเสียว ของชาวบ้านตาเนร และบ้านหนองคุณ จากภาพเป็นการเตรียมดินเคียด (ดินที่มีรสเค็ม) โดยการขุดหน้าดินส่วนที่เป็นดินเคียด แล้วตากให้ดินแห้งสนิท การเลือกพื้นที่ขุดดินเลือกบริเวณที่มีความชุ่มน้ำกว่าบริเวณอื่นๆ (ดินเคียดเก็บความชื้นดีกว่าดินทั่วไป ตามคุณสมบัติของเกลือ)

ภาพที่ 6.12-6.15 แสดงขั้นตอนการกรองน้ำและการต้มเกลือ

นำดินเย็ดใส่ลงในภาชนะกรอง (จากภาพเป็นต้นตาลผ่าซีก เจาะช่องสำหรับให้น้ำกรองผ่าน)

ซึ่งรองพื้นภาชนะด้วยฟางข้าวหลายๆชั้น จากนั้นเทน้ำลงบนดินเย็ดที่ใส่ลงไป น้ำเกลือก็จะไหลผ่าน ฟางข้าวลงสู่ภาชนะรองรับ จึงนำน้ำเกลือที่ได้ไปต้มออกมาเป็นเม็ดเกลือ

***ดินที่ผ่านการกรองแล้วจะกองทิ้งไว้กับที่ เมื่อถูกน้ำฝนชะล้างแล้วจะกลายเป็นดินเย็ดที่พร้อมจะนำมาใช้อีกต่อไป